

Njell Fjortoft og krigshistorien

Statistisk historisk Okkupasjonshistorie, 2014

NT-jubiläum i år. Teatret markerer jubileet med norgespremiere på komedien «Pyjamas for 6» 108375

Nordland Teater har 15-årsjubileum i år. Teatret markerer jubileet med norgespremiere på komedien «Pyjamas for 6». En ellevevill komediesak av Marc Camoletti, som har vært satt opp i flere land i Europa. Premieren er 27. april i Mosjøen. Kulturhusene i Tromsø, Surreisa og Harstad får gjestespill henholdsvis 19., 21. og 22. mai. På scenen i jubileumskomedien står Kirsti Sparboe, Susanne Fuhr, Jeanne Boe, Thomas Fasting, Tore Nysæther og Andreas Kolstad. Trond Birkedal er instruktør for stykket, som er oversatt av Kyrre Haugen Bakke.

Kjell Fjortofts siste bok, «De som tapte krigen», har fått mange fine kritikker. Men forfatteren har som sedvanlig også høstet motbør, jamfør gårsdagens Holmgang i A2 med meningsmotstandere. I dag er det Sven Holtmark som tar kraftig til motmæle mot «mediefenomenet Fjortoft», som er betegnelsen han bruker.

– Enhver kritikk av Fjortofts påstander vil tilsynelatende bekrefte det meste av det som skapte bildet av den ensidige, heroiske forfatter som kjemper mot det faghistoriske etablissement, skriver KulturDEBATT

«Ved at Kjell Fjortoft forhåndsvarsler og mistenkeliggjør det han forventer av faglig funderte innvendinger mot sine bøker, mister den faglige kritikk sin virkning når den faktisk kommer til uttrykk», skriver artikkelforfatteren.

Av Sven Holtmark

Etter en to-tre måneders forberedende mediekampanje har Kjell Fjortoft nå presentert sin nye bok, *De som tapte krigen*, for offentligheten. Ordene som ble brukt under forlagets presentasjon av boken, bygde opp under det bildet som forfatter og forlag har forsøkt å skape av en «modig», sågar «heroisk», forfatter som kjemper mot «de etablerte» historikerne.

Fjortoft passer derfor angivelig inn i en ærerik tradisjon av «revisionistiske» historikere. Boken kom fullstendig i bakgrunnen. Kritiske kommentarer til bokens faktiske innhold ble avvist med at de enten var for «detaljerte» eller for «generelle». Dessuten, ble det sagt, er ikke Fjortoft faghistoriker, og må derfor bedømmes etter andre kriterier.

Ens-, og heroisk

Vi nærmer oss her kjernen i mediefenomenet Fjortoft. Ved at Fjortoft forhåndsvarsler og mistenkeliggjør det han forventer av faglig funderte innvendinger mot sine bøker, mister den faglige kritikk sin virkning når den faktisk kommer til uttrykk. Enhver kritikk av Fjortofts påstander vil tilsynelatende bekrefte det medieskapte bilde av den ensidige, heroiske forfatter som kjemper mot det faghistoriske etablissement. Fjortofts mange mer eller mindre tovetete påstander blir dermed i stor grad stående uimotsatt og oppnår aksept som faglig velfunderte, i høyden konroversielle, oppfatninger.

«De som tapte krigen» er et tilsynelatende massivt verk på 478 sider. Store deler av boken unndrar seg imidlertid en faghistorisk vurdering. Det dreier seg om lange avsnitt av dramatiserte krigshandlinger fra østfronten,

ten, scener fra tyske fangeleirer i Nord-Norge, samt fra den tyske tvangsevakueringen fra Finnmark og Nord-Troms høsten 1944. Ingen form for allmenne konklusjoner kan trekkes ut av dette materialet. Det ligger f.eks. ingen antydning til noen historisk «revision» eller «nyfortolkning» i det velkjente faktum at kampene på østfronten, der norske frontkjemper deltok, var ubeskrivelige i sin brutalitet. Det er likeledes selvinflysende at de fleste frontkjemper lot seg verve fordi de i større eller mindre grad trodde at de gjorde det rette, noe som uten videre lot seg forene med en dose ungdommelig eventyrlyst.

Noen detaljer

Fjortofts bok, og i ikke mindre grad forfatterens mange utsegn for, under og etter lanseringen, inneholder imidlertid også påstander som i høy grad er åpne for en historiefaglig vurdering. La oss se på noen detaljer, da de demonstrerer det ubehjelpelige ved Fjortofts «historiske metode».

På side 204 heter det at den finske presidenten Rytt i januar/februar 1944 pålegger «statsminister Paasikivi» å «forberede den første hemmelige kontakt med Sovjet for å finne ut hvilke krav Moskva vil stille hvis Finland trekker seg ut av krigen». Her er det mye å undre seg over: Paasikivi var ikke statsminister (det var Edvin Linnankoski) og «hemmelig kontakt» med Sovjetunionen hadde det vært flere ganger tidligere. Kilden (note 73) er angivelig «C. G. Mannerheim, op.cit., ss. 172-73». Man går ut fra at det dreier seg om hans *Ärmén* (band II), som er oppgitt i bibliografien. Mannerheims ærenstiftelse har intet til felles med Fjortofts versjon av selvtelling. Også

den videre fremstilling av utviklingen i Finland sommeren og høsten 1944 (ss. 255-56) er full av feil og misforståelser. Igjen går man til noten - nr. 92. Det viser seg da at kilden til det som i utgangspunktet skulle være elementære opplysninger angivelig er fra National Archives i Washington D.C. - «avhor av russiske partisaner». På side 384 oppgis navn på 34 henrettede. Det Fjortoft ikke vet eller glemmer å skrive, er at fem av disse faktisk ikke ble skutt. Noen av dem lever faktisk den dag i dag. Det er redegjort for dette på side 267 av bind seks i verket *Norge i krig* (Oslo 1987); et verk Fjortoft oppgir i sin bibliografi. Er det dette som er «nyfortolkning av historien»? Hvilken grunn har vi til å feste tiltro til Fjortofts kildebruk i sin alminnelighet, når han misforstår selv elementære forhold, og skjuler seg bak henvisninger som en enkel kontroll avslører som fiktive?

Raskt anerkjent

Når det gjelder de store «avsløringer», har Fjortoft denne gang valgt å konsentrere seg om følgende forhold:

- 1) Elverums-tullmakten ble ikke vedtatt på konstitusjonelt gyldig måte - ergo manglet Nygaardsvolds regjering det konstitusjonelle grunnlag for sin virksomhet i eksil (pressekonferanse 21.3.47);
- 2) kapitulasjonen 10. juni 1940 gjaldt Norge og regjeringen som sådan - ergo var «Norge (...)» ute av krigen for godt (note 150);
- 3) Norge inngikk ikke formelle allianseavtaler med de krigførende land - ergo var Norge ikke en av de allierte nasjoner - men et land med norske frivillige som støttet de allierte (note 102). Her er de samme påstander

der er nye, og de er alle like lite funderte.

Når det gjelder spørsmålet om Elverums-tullmakten, er forholdet at Stortingets vedtak på Elverum på ingen måte var en forutsetning for at regjeringen kunne fortsette sin virksomhet som landets lovlige myndighet under felttoget våren 1940 og etter at Norge var okkupert. Regjeringen styrte i kraft av konstitusjonell nødrett, ikke i kraft av Elverums-tullmakten. En situasjon lik den som inntraff var ikke forutsatt i Grunnloven. Det innebærer selvsagt ikke at det var okkupanten som, ved å hindre landets lovlige myndigheter i å utøve sin virksomhet, fikk retten på sin side og kunne bruke Grunnloven til å sette landets lovlige myndigheter ut av spill. Et blikk på våre allierte under krigen vil illustrere det absurde i Fjortofts fortolkning. Polens regjering brøt sammen i oktober 1939 etter at Tyskland og Sovjetunionen hadde nedkjempet den polske motstanden i hver sin del av landet. Det oppsto deretter en ny polsk regjering i Frankrike, under ledelse av general Wladyslaw Sikorski. Denne regjeringen ble raskt anerkjent som en av de allierte og krigførende regjeringer. Sikorskis regjering kunne ikke støtte seg på noen Elverums-tullmakt, men derimot kunne den, i likhet med Nygaardsvolds regjering, drive sin virksomhet i kraft av at den var anerkjent som Polens eneste legitime myndighet.

Når det gjelder tolkningen av kapitulasjonen den 10. juni 1940, er forholdet ganske enkelt: Det at Fjortofts versjon er i åpenbar strid med norske og tyske kilder, interesserte lesere henviser til Margrethe Jakobsens grundige studie av dette i artikkelen

«Trondheims-avtalen 1940», *Historiker og veileder. Festskrift til Jakob Sverdrup* (Oslo 1989). Også Ruges egen beretning i boken *Felttoget. Erindringer fra kampene april-juni 1940* (Oslo 1989) er opplysende. Det er ingen tvil om Kongens, regjeringens og general Ruges intensjoner; kapitulasjonen gjaldt kun de gjenværende norske hærstyrker i Norge. Det ble gjort entydig klart overfor de tyske forhandlere at Norge fortsatt var i krig med Tyskland - og tyskerne selv var fullt på det rene med dette. Om Fjortoft ikke er klar over sakens rette sammenheng, har han mye å lære før han kan vente å bli tatt på alvor som historiker.

Ikke alliert!

Det er like liten grunn til å ta alvorlig påstanden om at Norge ikke var en av de allierte nasjoner, men «et land med norske frivillige som støttet de allierte». For det første: Fjortoft er jo selv klar over at Norge den 28. mai 1941 inngikk et omfattende sett av avtaler med Storbritannia. Riktignok var det ikke disse avtalene som gjorde Norge til Storbritannias allierte. Derimot regulerte de en rekke praktiske sider ved et alliansforhold som allerede var etablert. Fjortofts påstand er dermed ganske enkelt feilaktig. Viktigere er det likevel å holde fast ved at Norge førte kampen videre ikke i egenkap av å være en av de allierte, men av å være i krig med Tyskland. Norges alliansetilknytning har ingen folkerettslig relevans i denne sammenheng. Og Norges status som krigførende var det ingen tvil om, verken blant de allierte eller nøytrale nasjoner. Fjortofts påstand er uiktig i det faktiske, men avslører også forfatterens begrepsmessige hjelpeløshet.